

לקראת פיצוץ? המתיחות בין המיליציות הפרו-איראניות בעיראק ובתימן לבין ארה"ב

אלדד שביט וסימה שיין | 11 בינואר, 2024 | גיליון 1813

העימות המתמשך בים האדום בין הח'ותים לבין כוחות הקואליציה בראשות ארצות הברית והפגיעות החוזרות ונשנות של מיליציות פרו-איראניות נגד יעדים אמריקאיים בעיראק ובסוריה מקרבים את הצדדים בסבירות גבוהה להתדרדרות לעימות נרחב יותר. בהובלת הממשל האמריקאי פרסמו 13 מדינות הצהרה המתרה בח'ותים כי יישאו בתוצאות, אם ימשיכו בפעולותיהם, וארצות הברית חיסלה מפקד בכיר במיליציות הפרו-איראניות בעיראק. הממשל מאשים ישירות את איראן כעומדת מאחורי פעילויותיהן של בעלות בריתה. אמנם לארצות הברית ולאיראן אין עניין בעימות ישיר ביניהן, אך נראה כי נחישות המיליציות ובעיקר הח'ותים להמשיך לפעול, מקרבת מהלך יזום נגדם מצד הקואליציה הבינלאומית. בכל מקרה, הממשל צפוי להימנע מלפגוע ישירות במטרות איראניות.

הממשל האמריקאי מתמודד, ביתר שאת בשבועות האחרונים, עם שתי התפתחויות מסלימות. המאתגרת ביותר היא המשך הפעילות של הח'ותים נגד חופש השייט הבינלאומי בים האדום. תקיפותיהם פגעו עד כה באוניות בעלות זיקה ליותר מ-40 מדינות והסיטו כ-20 אחוזים מהסחר הבינלאומי, לאחר שחברות ספנות הודיעו על הסטה של אלפי כלי שיט לנתיב חדש סביב כף התקווה הטובה. בימים האחרונים ביצעו הח'ותים את התקיפה ה-26 במספר והמאסיבית ביותר מאז תחילת המלחמה. לפי דוברים אמריקאים, בשיתוף פעולה עם הכוחות הבריטים הופלו 18 כטב"מים מתאבדים, ויורטו שני טילים נגד ספינות.

במקביל נמשכות התקיפות של המיליציות הפרו-איראניות נגד יעדים של ארצות הברית בעיראק ובסוריה. למרות הלחצים המופעלים על ידי מיליציות אלה על ראש ממשלת עיראק להביא לסיום הנוכחות האמריקאית במדינה, מסתמן כי עדיין בתוקף האינטרס של השלטון בבגדד לשמר את הסיוע שמגישה וושינגטון בתחומים שונים, כולל באימון כוחות אנטי-טרור.

על רקע התפתחויות אלה הואצו המהלכים הדיפלומטיים והמבצעיים שמובילה ארצות הברית עם בעלות בריתה בזירה הבינלאומית במאמץ לסכל את התקיפות לצד מהלכים יזומים לגביית מחיר, כגיבוי למסרי ההרתעה. במסגרת זו:

- ארצות הברית ועימה אוסטרליה, בחרין, בלגיה, קנדה, דנמרק, גרמניה, איטליה, יפן, הולנד, ניו זילנד ובריטניה, קראו [בהצהרה משותפת](#) (ב-3 בינואר) לסיום מידי של

ההתקפות הלא חוקיות ולשחרור כלי השיט והצוותים שנעצרו שלא כדין. ההצהרה מטילה על החות'ים את האחריות להשלכות אם ימשיכו לאיים על החיים, על הכלכלה העולמית וזרימה חופשית של מסחר בנתיבי המים הקריטיים של האזור. כמו כן, בכינוס מועצת הביטחון ב- 10 בינואר, שיזמה וושינגטון, אושרה החלטה 2722, המגנה בתוקף את התקפות החות'ים על ספינות בים האדום ודורשת מהם להפסיקן מיידית, וכן לשחרר את הספינה Galaxy Leader וצוותה. 11 מדינות הצביעו בעד בעוד ארבע מדינות, ביניהן רוסיה וסין, נמנעו אך לא הטילו וטו.

- קודם לכן הכריז שר ההגנה של ארצות הברית, לויט אוסטין, על הקמת כוח ימי שיסייר בים האדום, להגן על ספינות השטות בו מפני מתקפות החות'ים, אליו הצטרפו 44 מדינות. במקביל פגעו מסוקים של הצי האמריקאי בשלוש ספינות תקיפה של החות'ים לאחר שאלה ניסו להשתלט על אוניית מסחר בדרום הים האדום. לפי הודעת פיקוד המרכז של ארצות הברית, המסוקים הגיבו לקריאת מצוקה ששידרה האונייה הדנית Maersk Hangzhou של חברת מארסק. סירה רביעית של החות'ים נמלטה.
- ובעיראק חיסלה ארצות הברית באמצעות כטב"ם מפקד בכיר במיליציות הפרו-איראניות, שלדברי האמריקאים היה אחראי על ההתקפות נגד חיילים אמריקאים. קדמו לכך תקיפות יזומות שביצעו מטוסי הקואליציה על יעדים של המיליציות הפרו-איראניות בסוריה ובעיראק. זאת, בתגובה לשורה ארוכה של תקיפות שהמיליציות ביצעו נגד יעדים אמריקאיים הממוקמים במדינות אלה.

איראן, מצידה, חוזרת ומדגישה את "עצמאותם" של החות'ים ומנסה להרחיק את עצמה מהקישור שוושינגטון עושה בינה לתקיפות החות'ים. אולם, היה זה מנהיג איראן, עלי ח'מנאהי, שקרא למדינות המוסלמיות להפסיק קשרי סחר ואנרגיה עם ישראל. משאלה לא נענו, ממלאים החות'ים, בסיוע מודיעיני איראני, את המשימה באמצעות תקיפות נגד אוניות הקשורות לישראל, כמו גם אוניות זרות המובילות סחורה לישראל. דיווח מעניין בנושא פרסם הטלגרף הבריטי, שציטט גורמים באיראן שאמרו כי ח'מנאהי היה מעורב אישית בהחלטה על הטלת המצור של החות'ים וכי באיראן נתפס המהלך כיעיל ביותר לפגיעה בישראל. ולמרות זאת, לא ברור עד כמה אינטנסיביות העימות בים האדום והסיכון הטמון בו לעימות צבאי ישיר בין איראן לבין ארצות הברית ושאר מדינות הקואליציה, משרת את האינטרסים של איראן, או שמא ההערכה בטהראן היא שתגובה צבאית היא בסבירות נמוכה.

נראה כי הממשל האמריקאי אכן אינו מעוניין בהידרדרות אזורית והוא מתמקד, לפי שעה, בעיקר בהרחבה ובביסוס קואליציה בינלאומית ובשיגור מסרי הרתעה לאיראן ולבעלות בריתה. בכלל זאת, התבטאות המיוחסת לבכיר בממשל שלפיה אין בכוונת ארצות הברית להזהיר שוב את החות'ים לאחר פרסום האזהרה המשותפת לה ולמדינות נוספות. יתר על כן, ארצות הברית לא לקחה רשמית אחריות להתנקשות בבכיר במיליציות הפרו איראניות, אך הפעולה, שפגעה ביכולת הפיקוד של המיליציה, הייתה ככל הנראה בהמשך לדיון פנימי שהתקיים בבית הלבן

לאחרונה והתמקד בהערכת סיכויי ההידרדרות במפרץ. על פי דיווחים עיתונאיים, הדיונים הפנימיים בממשל עוסקים בתרחישים שבמסגרתם תהיה ארצות הברית עלולה להיגרר עמוק יותר לזירה המזרח תיכונית, והפנטגון מגבש תוכניות לפגוע בחות'ים, כולל בתימן עצמה.

ההיערכות להרחבת הפעילות הצבאית מתבצעת לאחר שבחודשים שמאז תחילת הלחימה ברצועת עזה העביר הממשל שוב ושוב מסרים לאיראן, ובהם דרישה למנוע הסלמה. במקביל, ארצות הברית הרחיבה משמעותית את היערכותה הצבאית בים האדום ובים התיכון, כדי להיערך לאפשרות של הידרדרות ובעיקר במאמץ להרתיע את איראן ובעלות בריתה, בדגש על חזבאללה והח'ותים. דובריו הבכירים של הממשל, ובראשם הנשיא ביידן, חזרו על כי אין לארצות הברית עניין להרחיב את המלחמה מעבר לעזה. אולם, בשבועות האחרונים חזר והדגיש הממשל גם כי איראן היא המכוונית גורמים שונים ומסייעת להם מבצעית לפעול נגד היעדים האמריקאיים.

נראה כי במוקד הדיונים המתקיימים בממשל אשר להתפתחויות במפרץ עומדת דילמה בין הצורך לבסס הרתעה ובעיקר למנוע שיבוש של השיט הבינלאומי, לבין ההבנה שהרחבת העימות בין ארצות הברית לכוחות האזוריים יפגע בסדר היום של הממשל. זאת, כשהוא ממשיך להתמודד בימים אלה עם שורת אתגרים ארוכה ובראשם המלחמה בין רוסיה לאוקראינה, המלחמה בין ישראל לחמאס וכן חשש להידרדרות גם בגבול ישראל-לבנון בין ישראל לחיזבאללה. יתר על כן, הנשיא ביידן, אשר מתכוון להתמודד על כהונה שנייה לנשיאות וצפוי לעמוד מול אתגר פנימי מורכב, אינו מעוניין שהחזרה ל"עידן המלחמות" שארצות הברית מעורבת בהן תשוב ותתפוס מקום מרכזי בסדר היום של הציבור האמריקאי ותשמש אמצעי ניגוח נגדו בידי יריביו מהמפלגה הרפובליקנית, ובראשם המתמודד הנשיא לשעבר, טראמפ.

נראה שגם איראן אינה מעוניינת במעורבות ישירה במלחמה ומקפידה על הנוסחה, שלפיה היא מסייעת לכל המיליציות אך אינה מנהלת אותן ומפקדת עליהן. עם זאת, אין ספק כי רמת התעוזה שטהראן מפגינה על רקע המלחמה בין ישראל לחמאס, נשענת על הידוק היחסים בשנתיים האחרונות בינה לבין רוסיה וסין. אלה מקנים לה חסינות בפני החלטות במועצת הביטחון, כמו גם מבססים הערכה, אולי מוטעית, בדבר חסינות ביטחונית מסוימת שכן הארצות הברית תמנע מלפעול ישירות נגדה.

למרות רתיעת הממשל מהידרדרות, נראה כי הנחישות של הח'ותים והמיליציות בעיראק ובסוריה להמשיך בפעולותיהם, ומנגד הלחצים הגוברים מבית על הנשיא ביידן להגיב ולחדש את ההרתעה האמריקאית, מגבירים את האפשרות להידרדרות רחבה. אפשרות זו מוערכת כיום בסבירות גבוהה. כן סביר כי אם הקואליציה בראשות ארצות הברית תיזום מהלך צבאי נגד הח'ותים הוא צפוי להיות ממוקד, מתוך עניין להעביר מסר אך למנוע הסלמה. בכל מקרה נראה כי למרות שהממשל מפנה אצבע מאשימה לאיראן כמכוונית את בעלות בריתה לפגוע ביעדים אמריקאים ובינלאומיים ומסייעת להם, הוא ימנע מלפגוע ישירות במטרות איראניות.

